

II
C. 26606
c 29

26606, II, C, c, p^o br.

Januar :

Madi vinear

25

Philologic

4

8
1866

Mladi

V I N O Č A R.

Vinorejcem v poduk

spisal

France Jančar,

kaplan pri Negovi blizo Radgone.

1866.

V LJUBLJANI.

Natisnil J. Blaznik. — Založil pisatelj.

Miladi

Vinorejourn v podobik

Naše delo je srečkanje, loterija: ako zadenemo,
zadenemo, ako ne, ne. Vse je v Božjih rokah.

Franco Jander,

kaplan pri Nегоvi blizo Kragon.

1866

V LUBILIANI

National J. Bismarck. — Založil piastelj.

PREGOVOR.

Dragi vinar! vtisni si te tri besede v svoje srce: „Bodi zvest, pokoren in delaven!“ To troje je temelj tvoje in gospodarjeve sreče.

Zvest si, ako se skrbno ne le sam, temuč tudi tvoja družina varujete vsake škode, ktera bi po vaši nepazljivosti lastnika zadela, bodi si z vtrajljivostjo, zmikavanjem, lažjo, pijančevanjem, ponočnim voglarjenjem ali celó s tatvino. To vas sramotí pred svetom in pred Bogom, in taki, kakor večna resnica pravi, „nebeškega kraljestva posedli ne bodo.“ Bodite toraj zvesti, da si časno pa večno srečo pridobite.

Rečem dalje: bodite pokorni svojim gospodarjem! Pokorni ste, ako njih povelje na tanko spolnujete. Saj veste, da je na tem veliko ležeče, postavimo, lastnik vam reče: „vežite trto“, vi bi pa druga dela opravljali. Med tem pride nevihta, celó toča, in pridelek je za dve leti vničen. — Vlastnik je žalosten, in vi ste pobiti. — Ali vam pa zaukaže: „režite na rod močne trte“, a vi ste jih na en reznik odrezali, in še te na slabejih mladikah. Vinogradi so pa to leto dobre pridelke dali. Povejte mi: kadaj bote škodo in krivico lastniku povrnili?

Zato rečem: vbogajte! in dobro se vam bo godilo. Zakaj sv. pismo učí: „ubogljvi mož bo o zmagah govoril.“

Svetujem vam pa še to: „bodite delavni.“ Delavni bote, ako vas ljubezen do dela veže in imate veselje nad svojimi opravili, brez ozira na

plačilo. To je vam samim velika čast. Sej veste pregovor: „delo človeka hvali.“ Zato ljubite svoj stan, delajte radi, imejte veselje do svojih nalog in dolžnost; s tem si obvarujete zdravo telo, veselo življenje sladko spanje ter si pripravite potrebni živež: „kdor ne dela, naj ne jé“, uči sv. apostelj Pavel. Delati pa moramo vsi: eni z glavo, drugi z rokami, tretji s celim životom. Nikakoršno delo ni sramotno, le lenoba je sramota.

Zapomnite si toraj te tri besede: „zvesto, pokorno in delavno“, tako si bote kruh in nebesa ob enem služili. Ako vam je gospodar pretrd, si lahko družega poiščete: pridni vincar najde pridnega gospodarja. Vendar si zapomnite besede pokojnega knezoškofa Slomška, ki pravi: „goste preselitve, redke suknje.“

Učite se radi. Da se pa bote lože naučili in privadili svojih opravil, sem vam, dragi vincarji! ob kratkem nekatere najpotrebnejše nauke spisal, sicer že bolj ali manj znane, kateri vam bodo vedno prijetnejše življenje delali in vas še do večje popolnosti in sreče peljali. Tu najdete poredoma najvažnejša vodila; postavimo, kako se mora gnojnišče, ker gnoj je „zlata ruda“, umno oskrbovati, da ga bo povsod zadosti; več gnojá, več blagá; zato je na prvem mestu. Kako s trto o različnih časih ravnati in jo obdelovati, da največ grozdja dá. Tudi sem pridjal še nekoliko drugih gospodarstvenih reči, od katerih naj si vsak vincar saj toliko zapomni, da svojo pozornost tudi na te kraje obrniti vé in se spozná.

Berite (čitajte) marljivo sami, ako pa vi sami ne znate, naj vam beró vaši otroci. Z Bogom!

Pri Negovi blizo Radgone 5. julija 1865.

F. Jančar.

§. 1.

Od vinske trte ali trsa.

Vinska trta povsod raste, al vina povsod ne dá, ker ne dozori. Solnčna lega ji je najljubša, ako ni premokra in ne presuha. Plemén vinske trte štejejo okoli 4000.

Tù vam, predragi vincarji, popisujem samo nekatere trte izvrstne za vino, nekatere žlahne za vino in za zobanje. Vincar naj prve pozná, da pridelke najžlahneje kapljice uspešno in koristno na najvišjo stopnjo spravi, ter tako sebi in lastniku k blagostanju opomore.

Najpopred pa bo dobro nekoliko razjasniti izraze in imena, ki se po slovenskem Štajarju rabijo:

1. Rozga ali mladika je neposrednje dozorjena izrastlika iz stare trte.

2. Reznik, se imenuje mladika na eno, dve, tri ali štiri očka (očesa) obrezana.

3. Bik, konjič, butica, vtikanca, ker se v nekterih krajih s koncem v zemljo vtakne, se pravi mladiki na 8, 10, 12 in še več očk obrezani.

4. Čerunič, verunik, šparón, se imenuje mladika na 5 do 6 očés obrezana.

5. Ključ za rožnjišnico, je mladika s 4 ali 5 očesi do 1 in pol čevlja dolga.

6. Vlačenca, je mladika pripognjena in v sredini zakopana v zemljo, kjer korenine požene; en konec se stare trte drží, drugi pa z dvema ali s tremi očesi, tudi v obliki bika, je zunaj zemlje; v zadnji podobi se z bičjem na količ priveže.

Za izvrstno žlahno vino so sledeče trte:

1. Rivček, grahorica, rizling (Klein-Riessling). Trta je majhna, les tenek, droben, grozdje majhno, včasih redko, prosto, večkrat svršnato na kratkem peceljnu; jagode so mesnate, tenke kože, večkrat plošnate, sladkega, prijetno-aromatičnega okusa, z dvema peškama. Raste najraje na južni in južno-zahodni strani brežin, da je le zavarovano ostrih vetrov; ljubi

bolj težko ko lahko zemljo, akoravno je tudi s to in z vsako drugo zemljo zadovoljna. Obdeljuje se bolj nizko, rajše na reznike kot na brike; to grozdje popreje dozori in močno in žlahno vino dá.

2. Rivček, beli italijanski rizling (Weisser Wälschriessling). Trta je majhna, les droben in kratek, jagode rumeno-zelene, sladke, dišeče, tenke kože. Grozdje dá zeló stanovitno, žlahno, močno in krepko vino, vendar nima dišave — bouqueta — kot beli majheni rizling. Pozno dozori, zato ji solnčna lega in toplota najbolj služi; sicer pa jako rada raste tudi v peščeni zemlji in je veliko bolj rodovitna od malega rizlinga; tudi grozdje je večje. Ker ne raste močno v les, se ji le rezniki in kratki biki narezavajo.

3. Šipon, ki je po vsem slovenskem Štajarju najbolj razširjen, in je glavna trta štajarskih vin; že stoletja ga priporočujejo. Ker je vincarjem predobro znan, ga ni treba obširneje popisovati.

4. Rdeči traminec. Trta je majhna, grozdje majhno, gosto, zgoraj jako široko na kratkem peceljnu; jagode so sivo-rdeče, debele kože, sočnate, nježnega okusa, z dvema peškama. Vino dá izvrstno, prijetne slajave, ognjeno in stanovitno, katero se brž razvije in je že v mladosti jako prijetno. Nima toliko dišave, kakor rizling, pa je slajše in daljega trpeža, zato oba zmešana dasta žlahno izvrstno vino. Traminec najraje raste v zavetji, sicer pa povsod stori, v dobri zemlji, močno v les raste in dá slabeje vino. Najboljši je v globoko zrahljani zemlji. Mokrota mu ne služi; hoče bolj na brike kot reznike obrezan biti.

5. Žlahna mušica, rdeča, siva, siva zarana, bela (Klevner). Trta je srednje velikosti, požene precej dolge tenke, rdeče-rjave, črtaste in pikaste mladike, katerih vršiči so nekoliko volnati; grozdje je majhno, gosto, rinčinasto, kdaj kaj svršnato, redkeje o vremenu, cvetju neprijaznem; pecelj je kratek, debel, rdeče-rjav; jagode ima podolgaste, večkrat okrogle, temno-modre, tenke kože z belo moko, prijetno sladkega okusa. Grozdje dá pravo žlahno vino. V dobrih letih že dozori konec avgusta. Povsod rada raste in rodi, dobro vino dá in s tem vrednost zemlje povzdigne.

6. Klešec, rumen, bel, siv (Ortlieber). Trta je majhna s kratkim lesom, jagode ima rumene (žolte),

jako sočnate, s tenko kožo, sladke, z dvema peškama. Sila rodovitna trta je in toraj razširjenja vredna. Ta trta dá prijetno vino, toda brez moči, toraj se rado skazi, zmešano z drugim pa je prav dobro. Trta tudi v slabelih legah rada raste, o cvetji ji mokro vreme nič ne škoduje, rano dozori in povsod rada rodovitna raste, vendar grozdje o dolgi mokroti rado gnjuje. Reže se na biki in reznike, kedar se ji gnoji. V slabih letinah bolje stori kot v dobrih.

Še več plemen trt bi se dalo popisati, ktere izvrstno vino dajejo, toda naj bo teh zadosti. Le nektore žlahne trte za slabo vino, izvrstne pa za zobanje še hočemo omeniti in popisati, in sicer:

1. **Bela žlahna trta** (Weiser Gutedel). Trta močno raste, požene dolge rdeče-rjave, risaste in pikaste mladike; grozdje ima rahlo, svršnato, včasi gosto in prosto bolj dolgo; pecelj je dolg, tenek, rdeč, jagode so okrogle, tudi podolgaste, zeleno-rumene, rjavo-vmazane, tenke kože, svitile in z belo mreno prevlečene. Meso je nježno, sočnato, sladko dišečega pokusa, z dvema peškama. Kedar o cvetji dežuje, ima manjše jagode, vendar prav sladke. Vino dá slabo, lahko, mehko, brez moči, zato se mora mlado povžiti; po prvem zavrenji je boljše od rizlinga. Sadi se naj tam, kjer rizling in traminec ne dozorita. Za zobanje je kaj dober. Raste povsod in je tudi za brajde jako prikladna.

2. **Rdeča žlahna trta** (rother Gutedel). Trta je srednje velikosti; mladike so kratke, temno-rjave, z gostimi očesi, in bolj risaste; grozdje ima rahlo, redko, svršno; pecelj dolg, droben in nekoliko rdečkast; jagode so okrogle, rdeče, tenke kože, sočnate, sladkega pokusa, z dvema peškama. Trta je za vsako lego in povsod rodovitna, toda vino je lahko. Ljubi težko in večkrat pognojeno zemljo. Obrezuje se bolj na reznike; o cvetji je stalena, tudi za brajde sposobna. Rodovitnost se v 5. letu začne.

3. **Krhljikovec** (Krachgutedel). Jagode so velike z debelim mesom; ko jih zoblješ, pokajo med zobmi. Vino je boljše, ko od bele žlahne trte. Rada raste v močni zemlji na južni strani, in se prileže brajdam. O cvetji ji malo kaj škoduje, je rodovitna in dá velike lepe grozde, ki se dajo dalje hraniti, rano dozori.

4. **Modri gosjonog** (blauer Gänsfüssler). Za brajde najbolj sposobna trta; pozno dozori. Grozdje,

ima veliko, 10 do 12 palcev dolgo in zgoraj 6 palcev široko, gosto z večimi vrhi; pecelj je dolg in debel, v jeseni rdečkast; jagode so velike, stisnjene, podolgaste, črno-modre, z modro štupo prevlečene; meso je rdeče, sočnato, sladko-kislega pokusa. Dozori v zadnji polovici oktobra. Trta močno raste, in postane sčasoma več čevljev v okroglini debela debela. Mladike so jako močne in dolge, rdeče-rjave in brazdnate, njih vršiči so volnati. O cvetji je nježna trta, ji brž kaj škoduje.

5. **Cesarska žlahna trta** (kaiserlicher Gutedel). Trta ljubi dobro zemljo s kamenjem in čepinjami zmešano. V prvem letu slabo raste, v 3. in 4. letu pa jako močne, z debelimi strženi kratko-členate mladike požene, očesa ima le 2 palca narazen; je sila rodovitna; reže se na rožnike. Grozdje je veliko, rahlo, z večimi vrhi, dostikrat en funt težko; jagode so rumeno-zelene, večkrat rjavo-vmazane, svitle, zelo sočnate, okrogle, sila debele tako, da ena tehta pol lota, s tenko pa trdno kožo, so toraj trpežne. O cvetji ji brž hladna mokrota škoduje, dozori konec avgusta, in je le za brajde na topli strani kacega poslopja.

6. **Brenkova rdeča, siya** (Bettlertraube). Rana trta ima veliko grozdje; je na Štajarskem domá.

7. **Izabela**. Trta je iz severne Amerike, z dišečim grozdem, kakor zemeljske jagode, srednje velikosti; jagode so črne, jako svitle, sivo-modre, podogato-okrogle, mesnate. Dozori v začetku oktobra. Trta hitro raste, vsaka zemlja ji je dobra, se ne dá lahko uničiti. Obrezuje se najbolj na bike, je za brajde in blizo potov dobra.

§. 2.

Od gnoja.

Pregovor pravi: „kakoršno gnojnišče, takošen gospodar.“ Gnojnišče mora biti hlevu na senčni strani, ako to ni mogoče, naj se pri njem oreh ali kostanj zasađi, da gnoju senco dela in ga solnce ne osuši. Mora se pa tudi okoli gnojnišča graben skopati, da se deževnica in snežnica mimo gnojnišča odtekate. Gnojnišče naj bo nagnjeno proti jami, v ktero se steka gnojnica. Tajama mora biti na najnižji strani gnojnišča tako napravljena, da iz hlevov vsa gnojnica (scavnica) po žlebeh va-njo teče, preobilna pa in po gnojnišču polita se

lahko spet v jamo cedi. Gnojnišče naj bo tako veliko, da se vsigdar z novo izkidanim gnojem vès gnojni kup enako na debelo pokrije.

Da boš vedno veliko gnoja imel, toraj tudi kruha, skrbi zato, da ti nikoli ne zmanjka zemlje na drugi strani gnojnišča, in ako je ni blizo, je navozi ali nanosi, da jo vsakrat na novo izkidani gnoj 3 do 4 palce in še bolj na debelo razgrneš in ž njo gnoj pokriješ. Ne opusti pa nikoli, z gnojnico vès kup brž politi, kar se mora vsak teden najmanj dvakrat, ako ni mogoče, trikrat zgoditi. Za polivanje so najboljša majhna vedra z ročnikom. Tudi pepela na gnojnišče potrositi ne zanemarjaj. Sicer pa vse: blato, rušje, steno, saje, plevel, rožje, smeti itd. na gnojnišče spravlaj. Okoli hiše naj bo vse snažno.

Tako napravljeni gnoj je za njive, travnike, posebno pa še za vinograde dober; ni se bati, da bi se trta od gorkega novega gnoja smodila.

Vedi še to. Ako je svet, ktereга misliš gnojiti, peščen, moraš na gnojnišče ilovice nametati. Ako pa moraš ilovnati svet gnojiti, poskrbi si peska za gnojnišče: tako boš zboljšal rodívno zemljo. Tak gnoj se brez škode le v pletenih koših na vozovih izvažá, kjer ga je treba, in brž naj se podorje ali podkoplje. Sicer se pa mora z zemljo pokriti, kakor v goricah, kamor se v jeseni ali pozimi nanosi. Po travnikih se pa brž v jeseni raztrosi.

§. 3.

O grobanji.

Trta mora stati od trte najmanj dva čevlja; tako vspešno raste, gorkoto in zračje vživa, rada rodi in grozdje dozori. Kjer je praznega prostora, kar se vsako leto najde, če tudi se vinograd skrbno obdeluje, zakaj mraz, goba, miš, črv, matika, toča itd. veliko trt uniči, naj se z grobanjem, vlačencami in vkoreninjenimi trtami iz rožjenišnice napolni. Zato bo priden vinar že o pletvini prevdarjal, kje da so rečine, in ktera trta boljšega plemena naj se pripravi za jesensko ali spomladansko grobanje; šilharja, zeleniko in vsake take baže trte pa bo iztrebil, ker ne dozorijo ali slabo vino dadó, vendar tako, da ne bo pustil praznega prostora, saj je „bolje nekaj kakor nikaj.“

O grobanji se jama skoplje dva čevlja, tudi pet, šest dolga, kadar se več starih trt hoče vložiti v eno jamo, en čevelj široko in en čevelj do enega in pol globoko: stara trta se položi, mladike se varno razpostavijo in nekoliko dobre prsti na-nje dene, na to gnoja, potem se pa jama z zemljo napolni in potlači; mladike se porežejo do 2 očes. Tudi stara trta dobrega plemena z eno mladiko se tako pomladi. Da se mora na strmih brežinah dva čevlja in še čez globoko grobati in saditi, vsak vincar vé, ker tam voda največ prsti odnaša in tako gnjezdo na dan spravlja in trto slabi. Na bolj vlažnih krajih je treba globoke jame skopati, na dno vejnik vložiti, na to dobre prsti, potem trto, na njo spet dobre prsti in gnoja, zadnjič pa vse dobro zasuti in potlačiti. Sicer pa trta komaj čevelj globoko okoli sebe živež srka iz zemlje, in dobro stori.

Z vlačencami se najpred stanovitna rodna trta dobí. Ona se en čevelj globoko v sredini zakoplje; en konec vlačence se drži stare trte, drugi konec pa z dvema ali 3 očesi, tudi v obliki bika z 8 očesi, je zunaj zemlje, in se količu priveže; tako veliko grozdja dá; v jeseni se od stare trte odreže in tudi en čevelj globoko zakoplje, toda korenin ne otresati; s sprednjim koncem vlačence se pa ravna kakor sicer s trto. Tako postane na mestu stalna trta, ako se ne presadí.

Da vlačence morajo dolge mladike biti, se razume že iz zgoraj rečenega. Zato je dobro na bikih zadnje najdaljše mladike za vlačence osnovati; kar je pa na starem biku mladik, se močnejše na reznike obrežejo, potlej pa se odreže tik glavne trte vse, in tudi s starino vred pokoplje, tako, da najmočnejša mladika na bikovem rezniku spet novo stanovitno trto dá. Tudi je dobro, ako vreme dopušča, iz rožnjišnice eno ali dveletne vkoreninjene trte globoko do enega očesa zasaditi, ker se spomladi dostikrat opravila nakupičujejo.

Poslednjič še to. Kdor želi, da mu presajena trta že prvo leto rodi, naj spomladi zdravo mladiko v sredini upogne in jo v spleteni jerbas ali koš vloží, kakor sicer vlačenco v zemljo; naj jama skoplje, jerbas, v katerem je mladika, s prstjo napolni, in vse skupaj zakoplje, koncu mladike pa količ pristavi, da se nove mladike privežejo na-nj. V jeseni ali spomladi se iz zemlje vzame, ko se je konec pri stari trti odrezal, in se za-

koplje na novem mestu z jerbasom in zemljo vred, pa ne, da bi se v jerbasu vkoreninjena trta otresla. Tako hitro rodi, ker je v stari legi in zemlji.

Kdor hoče priljubljeno žlahno trto pomnožiti, naj zeleno mladiko o Janževem v zemljo vloži in jo nekoliko s prstjo zasuje in zagrebi; tako raste na obeh stranéh, v sredini korenine spusti; potlej se od trte odreže in presadí.

Rozge ali ključe naravnost med staro trto po vinogradu saditi, je brez vspeha. 13 let je moj vincar tako ravnal, pa sem zeló malo ali nič dočakal.

§. 4.

Od obrezovanja.

Pri tem opravilu naj si vincar zapomni kot poglavitno reč to, da bo trta pravo mero visoka, in sicer: ne nižja od pol čevlja, in ne viša od čevlja. Ako je nižja, pride grozdje na zemljo, ako je pa viša, bo grozdje kislo. Nizka trta močnejše raste, raje rodi in dozori.

Za bika in reznike se morajo vselej najmočnejše in dozorjene mladike odločiti, tako tudi za vlačence in ključe, najdaljše za prve, in od krepkih rodovitnih trt pa za poslednje osnovati.

Trte se obrezujejo svečana meseca, ako je mogoče. Tudi v jeseni ne škoduje, marveč še koristi, ker se obrezina usuši, očesa bolj s sokom napnejo in tako so trte rodovitnejše. Včasi jim je sneg dobra odeja. Vsigdar je pa najbolj obrezovati, ko muzga več ne kroži po trti, sicer veliko moči zgubi, ako se joče. Obrezovati se mora vselej en palec nad očesom gladko brez razpokljine, da se prvo oko ne zalije in ne usuši.

Ako je trta slaba, se odrežejo tik debela vse izrastlike razun ene najmočnejše zrele mladike, ktera se odreže do 2 ali 3 očes; če je pa stara trta visoka, na najnižji mladiki; da trta nižja ostane. Ako je pa trta močna, se ji bik in reznik pustita; vse druge izrastlike se pa gladko odrežejo. Nekatere trte so jáko močne, ne le na sepih in mejicah, temuč tudi po dobro obdelanem vinogradu; tem naj se 2 reznika in bik, ali pa en reznik in 2 bika naložijo izmed najmočnejših mladik. Biki naj bodo, ako je le mogoče, zgornje najviše mladike, da trta nizka ostane, ker se biki drugo leto porážejo. Se vé, da se takim trtam prihodnje leto ne

sme toliko naložiti; namesti teh pa bodo druge trte sposobne.

Nektere trte jako v les rastejo, kakor: šilhar, izabela itd. Tem se po dva in še več bikov, pa en ali dva reznika pustita; prva trta sicer ne rodi, drugi pa ne škoduje.

Je pa tudi trta, ktera veliko kavrnik nastavi, grozdje se pa pouniči; taka trta naj se z boljšo pocepi ali izruje, inak nič ne pomaga.

Na brajdah so slobodno 3 ali 4 čevlje dolgi biki, ako je trta močna. Na velicih brajdah pri poslopjih se more tako ena trta počasi na vse kraje razpeljati, da veliko grozdja dá. Pred 4 leti sem neki trti 4 mladike na dolgost enega sežnja razpeljal; trta zdaj lepo raste in rada rodi; toda vino na brajdah ni dobro. Za brajde so večidel vse trte žlahnih plemen sposobne in najboljše.

Na čiruniče rezati ni varno, ker navadno na zgornje dve ali 3 očke žene, reznik s tremi očesi pa izostane, ne žene, in visok, krempljast, grd trs postane. Bolje kaže, ji dva krajša reznika naložiti.

Stara koža na trti se mora odrgniti, in jej vse nepotrebne gumpe, kremplji, odžagati; skorja pa obere in potrga.

Kadar toča poslednje dni maja ali prve dni rožnika (junija) trto potolče in so mladike zeló poškodovane, se zopet do enega očesa obrežejo; kajti upati je, da saj za reznike trta dozori, ako je le količkaj jesen lepa. Pozneje se že nič več ne dá storiti.

Ako pa je spomladanski mraz trti škodoval, se tudi do enega očesa obrežejo bolj odgnane mladike. Ravno tako je ravnati o smodu. V tem očesu se trta sopet oživi, da je še kaj sadú dočakovati. Eno leto se na tak način vsigdar pridobi.

§. 5.

Od rožnjišnice.

Vsak vinograd naj ima rožnjišnico boljših plemen.

Rožnjišnica naj bo v obliki (podobi) gredic osnovana, da se lože pleve, okopuje in obrezuje; slabeje na eno, močnejše na dve očesi.

Kadar je treba za rožnjišnico ali za nasaditvo novega vinograda ključev poskrbeti, ki se pa morajo

za en palec od lanskega lesa vrezati, ako je mogoče, ker trta na starem lesu, koncu, največ koreninic spusti, naj se to že oktobra meseca pred trgatvo zgodi, ko se še grozdje in listje vidi na trti, in ložej spoznajo boljša plemena. Takrat je dobro takošna plemena z apnom nekoliko pobeliti, ali pa v kole takošnjih trt poprek treščico vtakniti, da se tako zaznamnjajo. V pozni jeseni ali spomladi se od rodovitnih trt najmočnejše mladike porežejo, in ako se v jeseni to zgodi, se v kletih med pesek ali zunaj v zemljo pokopljejo in od zgoraj do 5 palcev s prstjo pokrijejo. Tako se tudi ravná s ključi, ki se spomladi porežejo in se brž ne zasadijo, toda s tem razločkom, da teh ni treba globoko zagrebati, ker čez zimo ne ostanejo.

Ključi se sadijo ali v rožnjišnico ali v nov vinograd. To se spet zgodi ali v jeseni ali spomladi. V rožnjišnici se ključi pol čevlja saksebi pošev, nekoliko proti bregu nagnjeni, kakor so dolgi, 4, 5, 8 ali 10 oces, to je, en čevelj in pol dolgi, toraj tudi plitveje ali globokeje, položijo v gredici poprek do zgornjega očesa v prvi rajdi. Druga rajda se spet za pol čevlja niže napravi, in ravno tako, ko prva rajda, napolni itd.; očesa se nekoliko z drobno prstjo pokrijejo.

Nov vinograd se mora v jeseni s ključi zasadi, ako je lepo vreme, ali pa spomladi. Navadno se spomladi zasaja in sicer tako: Jame se od zgoraj doli skopljejo, najmanj čevelj globoke. Ključi se v jame postavijo en čevelj saksebi; ker vsi ne rastejo, zato gosteje; od spodej mora dobra zemlja biti; pridene se jim nekoliko plevnjaka, dobre prsti, tratnice; vse se zasuje in potlači. Vsikdar naj bo le eno oko zunaj, da ključ več koreninic stori. Druga rajda se napravi 3 do 4 čevlje od prve, da se v tretjem letu lože redoma na strminah in brežinah, najmanj dva čevlja globoko, pogrubajo, tako, da je potlej trta po dva čevlja povsod ena od druge, in jih solnce lahko obsijava.

Tudi ključi s 3 ali 4 očesi so dobri, da so le zdravi; se vé, da se potlej kar najbolj mogoče globoko pogrubati morajo. Tudi te nježne mladike se morajo slabeje na eno oko, močnejše na dve očesi že v jeseni ali spomladi obrezati, skozi leto pa zemlja okoli njih skrbno zrahljati. Prvo leto se med rajdami novega vinograda zasadi kuruza ali pa ajda poseje; vendar ne preblizo trt, da se lože obdeluje.

Kdor bi hotel na novo obsajenem vinogradu trto v nizke brajdice razpeljati, bi moral trte 5 do 6 čevljev saksebi v vrste nasaditi. Tako razpeljane brajdice so lepe, in pri tleh dobro vino raste. Tudi se le same trte okopavajo, obdelujejo in gnojijo, in veliko grozdja dadó. Za takošne brajdice so dobri navadni koli.

Ako se imajo vkoreninjene trte, sajenke, ključi kam poslati, jih moraš v moker mah do zgornjega očesa zaviti, ali pa še celó spodnje konce v repo ali krompir vtakniti in dobro povezati.

Za nov vinograd so najboljše trte: rivček ali mali in italijanski rizling, šipon, traminec, žlahna mušica, rdeči žlahni itd. Vsako pleme se posebej ali zmešano skupaj zasadi; pomešano zasajenje se najbolj prileže manjšim vinorednikom, ki le veliko vina želé. V nižavah, kjer trta rada pozebe, je rivček najbolji; rad rodi, in ne pozebe; raste pa povsod.

Poleg potov vinogradskih je izabela trta najspособnejša, ker ljudje njenega grozdja ne zobljejo zavoljo nenavadnega okusa. Ker jako v les raste, bi se lahko dal z nekolikimi trtami vés vinograd v obliki brajd obvarovati bolj ali manj.

§. 6.

Od okopovanja trt.

Vinogradi se okopujejo navadno dvakrat; čim prej, tem bolje. Le v lepem vremenu naj se okopujejo. Pred kôpjo se toliko kolja izpiplje in na zemljo položi, kolikor se misli okopati, da kolje na zemlji ne prhni zastonj. Pri okopovanju naj bo ljudi raji manj ko več; za en oral so dve ali tri osebe zadosti, da ga vspešno in krepko obdelajo. Kopači naj so trezni in naj pazljivo delajo, da trt ne posekajo in poškodvajo. Korenine do tretjega člena, posebno pri mladi trti, se porežejo in zemlja dobro, najmanj za pol čevlja, zrahlja. Nikoli pa naj ne opustijo površne tratnice k trti, in kadar se ob enem gnoji, gnoja blizo trte pristržati, grude, kaže vsigdar spreobrniti, da se trava ne vidi in zemlja lepo poravná, kolje pa postavi. Vsaka trta naj bo v breg nagnjena.

Pri mladih zasajenih trtah se ne smejo količki izpipati, da se vidijo in ne poteptajo.

Ako bi o prvi kôpi dež ali celó sneg zemljo utrdil,

je treba to v drugi kôpi z globokejšim delom o lepem vremenu popraviti. Brž po prvi kôpi se biki povežejo z bičjem, najbolje s konci na vzdol, ako je mogoče, ker biki morajo s konci nagnjeni biti proti zemlji kake 3, 4 prste, da se trte tako ne slabijo, in se grozdje zemlje ne dotikuje, inak pa poprek ali kakor bolje kaže. Povežejo se zato brž po kôpi, da redno ženejo in več grozdja dadó; pri všibanji je paziti, da se ne zlomijo in ne poterejo.

Tudi ne škoduje, če se biki 5 do 6 palcev v zemljo vtaknejo in tako pusté; potlej se pa ž njimi ravna kakor z drugo trto, samo, da se jim prihodnje leto rezniki na obodu prirežejo, pri zemlji pa se z mladikami ravna kakor sicer s trto. Takošna trta dobí podobo brajdice, ktera dosti grozdja dá.

Dobro je tudi biki k lastni trti v obliki oboda spodaj privezati; al paziti je, da jih ne stareš in polomiš, ker so krhki. Takošno ravnanje trte ne slabí.

Potem se sepi nasipljejo, grabice in mejice očistijo. Pri nasipavanji sepov treba je paziti, da se zeló rahlo mladje ne odkrhljá.

V drugi č se kopati prične, ko so že mladike nekoliko odrastle in otrjene; toda koplje se bolj plitvo in po vrhu. Napravijo se tudi jame po grabicah in mejicah, da se zemlja vlavlja in ne splavi v doline.

Da bo vinograd vedno močen in rodovit, naj se skrbi, da se saj vsako 4. ali 5. leto z gnojem okoli pride in pognoji; peščeni pa vsako 2. ali 3. leto.

Kdor grahor seje po vinogradu, da ga s tem gnoji, mora trto pred, ko je v cvetji, podkopati; sicer nič ne zdá, marveč škoduje, ker trta nima ne zračja ne gorkote, in jo zaduši.

§. 7.

Od pletve trt.

Po drugi kôpi se začne pletev ali muljatev. Da trta ne oslabí, se morajo vodene mladice po stari trti, ali kjer dve vkup rastete, in ktere nič grozdja nimajo, obrati, da ne jemljejo nepotrebneža živeža grozdnati mladiki. Pri tem opravilu naj se pazi, da se mladike z grozdičem ne omulijo in ne potrgajo. Posebno pa je pri pletvini gledati, da se na visoki stari trti tudi mladica, blizo zemlje pognana, za prihodnji reznik

ohrani in ne omuli, in tako trta ne zniža. Ob enem naj se pazi za potrebno prihodnje grubanje, na vlačence, obilnejši rod pri močnih trtah, da se jim pustí več krepkih mladik, akoravno so brez grozdja.

Plevel se ne sme po vinogradu na kolji sušiti, temuč zunaj, ker se lahko podere in mladike na trti odkrhnejo, pa tudi senco trti dela.

§. 8.

Od vezatve.

Ko se je dovršila muljatev ali pletva, in so mladike že pol drug čevelj visoke, ni odlagati vezatve; sicer vetrovi in večkrat nevihte hobato rašče mladike polomijo in odtrgajo v veliko škodo, posebno na sepah in mladem grubanji, kjer trta najprej žene.

O vezatvi se navadno novo kolje v vinograde nosi. Kolje naj ne bo ne previsoko in ne predebelo, da grozdju sence ne dela, tudi ne visoko osteno, ošpičeno, da hitro ne strohni in ne odpade; kakošnih 4 do 5 čevljev naj je visoko in dober palec debelo, pa lepo gladko. Nêse naj se ga vselej le toliko na enkrat v vinograd, kolikor se ga potrebuje o vezi; močno ga postavi, inak se zastonj pleha ležeče, in če ni močno postavljeno, ga veter podira in mladike odkrhuje. Močna, hobato rašča trta potrebuje močnejih kolov, manjša pa slabejih in krajših. Zgodnja vezatev najbolj pospešuje in ohranjuje močen les, mladike in trto jako jako varuje škode toče, ktera tako le po kolji in vršičih klesti, do grozdja pa v dobro obdelanem vinogradu ne more.

O vezatvi je posebno gledati in paziti, da nikjer grozdič ne pride med vezilo, povreslo, ker tako zaviti bi ne mogel cvesti, ne se razviti in lepo dozoreti; majhen pritlikovec ti ostane. Prvo povezilo se vsikdar nad grozdjem napravi; mladike naj se nekoliko proti zemlji potisnejo, da grozdje bolj zunaj okoli mladik visi, lepše raste, solnce ga bolj obsijava in lože zori. Drugo povezilo pride nad prvo itd., tedaj po dvoje in troje, kakor potrebuje dolgost mladik. Dobro je povezavati, saj tù in tam, kjer so mladike hobato izrastle.

Tudi brez kolov je dobro, krajše mladike na vršičih v šopek povezati z enim povezilom.

Veže se navadno z rženo slamo; dve betvi se v

sredini zlomite, da vezilo iz 4 betev obstoji, kar se lahko stori, ako je slama pred namočena bila.

Nekteri vinorejci ne puščajo ljudi v vinograde, kadar je grozdje v cvetji, ali pa moka na njem; češ, da to sila škoduje. V manjših goricah je to mogoče, in se lahko tako ravna. Al kdaj bodo pa večji vinorejci svoje vinograde obdelali, ako vincarji ne bi smeli v vinograd o nekterih časih, kakor takrat, ko grozdje cvetè, kar 14 dni trpi in še več? Pa ravno majhni vinorejci malo na to gledajo, in vendar se v primeri veliko večih pridelkov veselijo od unih.

Iz tega izvira ta-le nauk: Po vinogradu naj se delo redoma opravlja, kakor vreme in stan trte potrebuje. Drugič: naj vincar pazi, da sam rad cvetečemu grozdju škode ne dela s tem, da mu cvetje pobriše in potrga; na to mora vsak vincar paziti. Tretjič: dokler je kakošno delo po vinogradu, naj ga ne odlaga, kadar je ugodno vreme za to; naj marljivo in pazljivo dela, kadar le v gorico more, sicer si primeri, da bi rad delal, pa ne bo mogel, ali pa je že prepozno.

§. 9.

Od kositve trave po goricah.

Star vinorejec je rekel: „do vélike gospódnice (vélikega Šmarna) mora trava iz vinograda biti.“ Ker pa to dostikrat ni mogoče, naj se opravi saj do „male gospodnice (malega Šmarna). Kositi naj se začne tam, kjer se je vezatev začela; kositi se mora poredoma, ne zdaj tù, zdaj tam. Ako je majhna trava, pusti jo. Pri kositvi naj se gleda na sajenke, ktere imajo še nježne in male mladike; inak je vse upanje zastonj, ako se jim mladičice s travo vred pokosijo. Rastresene ženske pa to rade storé.

Dobro je tudi vršice porezati mladikam, kadar je že les dorastel, in mladike začenjajo rujave prihajati; toda paziti je na prostor, ali ni za prihodnje grubanje ali za vlačenco položiti, da se prenizko ne porežejo. Tudi na bikih se vršiči slobodno odlomijo. To porezovanje pomaga, da je trta čvrsteja, bolj močna in rodovitnejša; grozdje pa pred dozori.

Da se pokošena trava mora zunaj vinograda sušiti, se samo po sebi razume.

Od mošta.

Vino naj se hrani, kar je najbolj moč, v hladnem in suhem kraju v podzemeljskih kletih. Nov sod, s petimi vedri, je najboljši za mošt in zlasti za vino. Staro posodo je treba prej dobro pogledati: ali ni plesnjiva, ali niso drože v nji segnjile, ali ima inak kak hud, zopern duh. Tak sod se mora prej popraviti ali z žvepljem ali z živim apnom; najboljše pa je, da se izkuri, to je, da se slama ali rožje ali skalje v njem sežgè in tako ožgè ves sod, potem dobro izmije; zadnjič se zapari s pridjano eno ali več žlic solí, ali pa se z vinom izkuha in zapari. Nov sod se s kropom zapari, kateremu nekteri vinorejci trtnega listja, kutine, dišeče trave: janževe itd. pridevajo, inak pa je ni tako v zmes neobhodno potrebno. Sod se nekoliko prekucuje in valja; dušek izpustí in zopet zabije; čez nekoliko ur se voda, ko se je je sod že navlekel, izlije, in sod s čisto vodo izplakne ter ohladi.

Na vsak polnjak se računi 15. brent ali put grozdja; in tako se brž vé, koliko polnjakov bo treba, ko je že znaño, koliko brent je grozdja. Od prvega mošta, ki se v kad nateče, se v vsaki polnjak 10 do 12 škafov vlije, potem 6 do 8, in zadnjič se dopolni do 2 ali 3 palcev; kakor so škafje, večí ali manjši, potem se tudi več ali manj v sode vliiva naenkrat. Tako bo vino v vseh sodih enako.

O dobri letini naj se v klet (hram), ki je z novim moštom napolnjen, varno hodi, da nevarni hlap, hudi dušivec, človeka ne zaduší.

Mošt naj se v 24 urah pretoči, da se brž oprosti velike nesnage, droži; vino bo tako dosti prijetneje. Februarja meseca (svečana) se spet pretoči, proti jeseni tretjikrat, in prihodnje leto četrtikrat; potem naj mirno leži in se z dobrim vinom dopolnuje. Dokler mošt vrè, se sod s trtnim listjem pokrije, potlej s plošnatim čistim kamnjem, zadnjič s čepom zadela.

Kdor hoče samotok ali sladín delati, naj civebe šiponega grozdja odbere v posebno posodo, na to naj od tretjega koša mošt va-njo vlije, da se civebe navlečejo in napijó in potem izprešajo. Ali pa, kjer ni civeb, se mora najlepše grozdje zdravo in zrelo o suhem vremenu potrgati in na slamo položiti, da se osuší; potem

se jagode oberó v posodo, ktera se z dobrim vinom nalije, da se jagode navlečejo, in potlej izprešajo.

Tudi je izvrstna kapljica, ako se od tretjega koša steklenice (flaške) napolnijo, pretočijo in dobro zamašijo.

Ko je tako vse leto v vednem strahu in bojazni pred nevihtami in drugimi nesrečami mirno prešlo; trgateg veselo dognana, in mošt v kletih že svoj prijazen duh okoli razširja, naj skrbni in pošteni vincar na novo misli, česa je tù ali tam treba. Zato bo brž po trgatvi pod vinogradom ali na drugih humcih zemlje na kupe nametal, tako imenovane „oslice“ delal, in jim po vrhu jame napravil, da jih z gnojnico poliva in zboljšuje, ter si tako dobre prsti pripravil za grubanje, sajenje in sepe, ne pa, kakor nekteri neporedni vincarji delajo, po vinogradih živine pasel, — česar noben vinorejec ne trpi.

Da se mlad vincar ložeje ravná in spominja svojih opravil, se mu tù ob kratkem ponavljajo, kakor jih ima „Umno kmetovanje“ s posebnim ozirom na naše slovenske štajarske kraje.

Opravila meseca januarja (prosenca).

Zavoljo snega in mraza se ne dá veliko storiti ta mesec, vendar so večkrat prav lepi dnevi, o katerih se še lahko kaj dela, na priliko:

Za nov vinograd naj se zemlja dva do 3 čevlje prekopuje, da se zrahljá, in dobra površna zemlja na dno, slaba pa na vzgor pride. V taki zemlji se sajenke in ključi najraje prijemljejo, rastejo in rodijo.

Kjer je močirje, naj se grabni 4 do 5 čevljev globoki, 2 pa široki skopljejo, to do 2 čevlja s kamenjem, kremenom, vejami, hlodjem itd. napolni, potem, pa z zemljo zasuje, da se voda odceja in rast pospeši.

Naj se pripravljajo jame 2 do 3 čevlje dolge in še čez, ako več trt ob enem misliš pogrubati, globoke naj bojo te jame 2 čevlja, enega pa široke, kjer se spomladi ima trta saditi ali pogrubati.

Naj vincar napravlja kole iz hrastovih, kostanjevih vej, ker ostali les se mora za potrebnejše reči obrniti; tudi iz češpljevega, slivovega lesa so jako trpežni koli; za palec debele akacije se za to rabo morejo posekati.

Gnoj, ki se pa mora z zemljo pokriti, in mešanca naj se v vinograde nosi, ali inak zemlja zasepe.

Zadnjič, ako zavoljo slabega vremena ne moreš

zunaj delati, popravljaj si svoje orodje, matike, lopate, sekire, nože, vinjenke, škarnje, lestovice, metlje, brente itd.

Opravila meseca februarja (svečana).

Kar se ni januarja dognalo, naj se zdaj stori. Kjer so trte položene in pokrite, ali v slamo zavite, naj se oprostijo in odmotajo, ako se ni več bati hudega mraza.

Pri obrezovanji trte se mora vselej na zrele in močne debele mladike gledati; take naj se na sod, z dvema bikoma in reznikom obrezujejo, inak pa na kratke reznike. Naj se pazi na sad, plod, in na prihodnji močni les. Če je škodoval mraz, naj se vse pozebljeno poreže tik debla; sicer pa do čvrstega zdravega očesa. Réz naj se naredi vsegdar med očesoma, bolje više, ko niže, stari kremplji se pa morajo odrezati.

Opravila meseca marca (sušca).

O obrezovanji naj se vzamejo mladike za ključe od zdravih trt, ki so močne in imajo gosteja očesa in tenki stržén, ter so čvrstega lesa in rodne. Ako je mogoče, naj bo za en palec starega lesa na ključih, kjer največ korenin vsajenih spustijo. 20 do 30 se jih poveže in v zemljo pogrebe; ako jih je pa manj, se brž v rožnjišnico položijo en čevelj dolge; inak še krajše; s 3 ali 4 očesi, pošev pol čevlja saksebi, da se koreninice ne trgajo in ranijo, kadar jih izkopujejo in dalje sadijo.

Vlačence se dober čevelj globoko v zemljo položijo, tako, da se en konec drži stare trte, drugi pa z 2 ali 3 očesi zunaj zemlje stoji, v sredini se dobre prstnénine dene, potem gnoja, ako ga je, zadnjič se vse zasuje in potlači. Dobro je, da taka trta, ako na mestu ostane, gnoja dobí; ako se pa presadí, ni ji ga treba.

Tudi cepiti trto, je dobro, posebno slabega plemena, z boljšo in rodovitnejo; to hitro poboljša trto; le prvo leto je paziti pri okopavanji na cepljenje, da se ne stere. Cepi se, kakor drevje.

Brajde naj se tudi otrebijo in okopljejo. Bičje za povezila bikov in brajd naj se oskrbí. Kôp se zdaj začne.

Opravila meseca aprila (malega travna.)

Kar se ni marca zgodilo, se mora dovršiti zdaj. Nov vinograd se zdaj zasadi; sicer ne škoduje tudi pozneje celó o Janževem. — Prazni prostori po vinogradih se zasadijo. Ako so ključi ukoreninjeni, se po dva ali trije v eno jamo denejo. Kolje se postavlja o okopavanji, 3 do 4 palcev od trte. Močnejša trta dobi močnejše kole, slabejša slabeje. Kolje mora biti prosto skorje in gladko. Biki se privežejo z bičjem ali h količku ali k trti. Paziti je treba, da se ne zlomijo, in da si mladike potlej sence ne delaje. Okopuje se pred povezavanjem bikov najmanj pol čevlja globoko, in da se do tretjega člena korenine porežejo; gnoj se blizo trte, zgornja zemlja pa k trti pristržuje.

Po prvi kôpi se biki povežejo, sepi nasipljejo, grabice in mejice sčistijo in strebijo, in jame v nižavah naredijo, da voda zemlje ne odnaša. Pri mladih trtah se o kôpi količki ne izpipljejo, da se ne pomandrajó in zaspó.

Opravila meseca maja (vélikega travna.)

V tem mesecu se prejšnja dela dokončajo. Ključi se v rožnjišnico pošev razpoložijo, ako se prej ni zgodilo, da so si že pognali. Potem je drugo okopavanje bolj plitvo in rahlo.

O pletvi se vse potrga in omuli, kar ne kaže za drugo leto, da bi se pleše zagrubale ali trta znižala. Na mladičicah naj se vse izrastlike poberejo. Nov vinograd se sopet zrahljá. Ako ktera dobra trta medlo (kûmerno) raste: vzemi kravjeka in scavnice, še boljše živalske krvi, prilij jej toliko ali dvakrat več vode, pomešaj vse dobro, in daj nekoliko dni stati. Potlej odgrebi pri trti zemljo, pa tako, da do korenin ne prideš, vlij 2 do 3 pintov tega zdravila in pusti jamo odprto skozi noč, potlej jo pa zasuj. Ako bi v tem mesecu mraz ali toča trto poškovala, se more iznova obrezati, ker še za reznike mladika dozorí.

Opravila meseca junija (rožnika).

Ako se kadaj vidijo izrastlike nepotrebne, še se zdaj omulijo. Ker mladike močno rastejo in so zeló

krhljive, se morajo vezati; pri nas navadno z rženo slamo, 2 čevlja dolgo. Dve betvi na dvoje djani ste zadosti za eno vezilo; nikoli se ne sme listje, tem manj pa še grozdje vmes povezati.

Opravila meseca julija (malega srpana).

Tù pa tam se že morejo vršiči na mladikah pritrgovati, da grozdje in les bolj čvrsta postaneta, predno dozorita, in se tako mrazu zoperstavljata.

Ako je burja kolje podrla, naj se postavi in grozdje oprosti, kjer se zemlje dotika. Trava naj se začenja kositi.

Opravila meseca avgusta (vélikega srpana.)

V tem mesecu je dobro vso travo po vinogradih pokositi in jo odpraviti, da grozdje več solnca vživa. Kjer je grahora za gnojenje posejanega, se mora, pred ko je v cvetji, podkopati. Kjer grozdje na zemlji leži, se jamica izkoplje, da prosto visi.

Opravila meseca septembra (kimovca).

V tem času nekteri vinograd v tretjič okopujejo, ko se grozdje začenja mehčati. Tudi nekteri odščipujejo listje, da grozdje več solnčne gorkote dobiva; pa bolje je vršiče privezovati mladikam, da bode les čvrsteji in rodovitnejši in da grozdje pred dozori; tako listje že samo po sebi od zrelote odpade do trgatve. O deževnem vremenu se že celó ne smé odščipavati, ker bi gnjilo. Kadar ose ali sršeni grozdje srkajo in pijó, se morajo gnjezda poiskati in pokončati. Tako se tudi mravljinjaki, ki drevju in grozdju škodujejo, morajo s kropom uničiti.

Opravila meseca oktobra (vinotoka).

Da se boljša plemena za pomnoženje poznajo, se v tem mesecu zaznamvajo z apnom ali s križecem. Trgatev se ne začenja povsod ob enem času; zavoljo zračja, podnebja in različnosti trt, katerih ene prej, ene pozneje dozorijo. Nekteri vinorejci želé veliko imeti vina; ti prej trgajo; kterim pa je za boljše vino

mar, trgajo pozneje. Pri nas na Štajarskem najbolj kaže: od sv. Terezije do vseh Svetnikov. In vince bo, kakoršna je letina: suha ali mokra; vino dobro ali slabo. — Pred trgatvo naj bo vsa posoda čista in snažna in pripravljena. Vse naj se vedno pošteno in zmerno godi. Vezila se morajo na trtah porezati, da je trta prosta, ko se bere. Trga naj se v lepem vremenu.

Opravila meseca novembra (listopada).

Kjer je potreba, naj se zdrave trte pogrubajo; tudi iz rožnjišnic sajenke presadijo. Ako vreme dopušča, se mora trta obrezovati, rane se prej zacelijo, očesa se s sokom bolj napolnijo in napnejo, in tako rodovitneje postanejo; tudi se ne jokajo; močno jih slabí, če se spomladi pozno obrežejo. Slaba trta se mora na eno oko obrezati, da k moči pride in se opomore. Na drugih krajih trto polagajo, in jo z zemljo ali listjem pokrivajo; kjer se dá, naj se tako stori, saj pri bolj nježnih in občutljivih trtah. Na brajdah se pa trta v slamo povije in obveže, in tako mraza obvaruje.

Opravila meseca decembra (grudna).

V tem mesecu se zemlja, dobra prst iz „oslic“ in gnoj v vinograd nosi; tedaj naj se gnoj z zemljo pokrije, kolikor se dá o zmrznjeni zemlji. Pešeni vinograd se mora vsako drugo ali tretje leto pognojiti; ilovnati pa vsako četrto ali peto leto. Ako se skrbno gruba in zasaja in dobro okopuje, bo vinograd vedno močen in veliko pridelkov donašal. Se vé, da se vès vinograd naenkrat ne pognoji; to ni mogoče, temuč tako in toliko se mora vsako leto grabic pognojiti, da se drugo, tretje, četrto ali peto leto z gnojem spet tje pride, kjer se je pred tolikimi leti začelo. Kjer je najslabejša trta, se mora gnojiti brez ozira na leta. Kadar se pa še druga dela dajo opravljati, naj se doženejo. Inak naj pa si mladi vincar in priden obdelovavec vinograda oddahne in odpočije, da se z veselim upom v novem letu novih, sopet velikih pridelkov razveseljuje, kar mu iz srca voščimo.

Konečno naj še se sledeče pristavi.

Gospoda si veliko prizadeva, kako bi se pre-

šanje grozdja polehkotilo, zboljšalo in z manjšimi stroški opravljalo. Znajdli so že različne stroje ali mašine (preše), toda naših navadnih preš še ni nič nadomestilo, tem manj prekosilo. S tem pa ne rečem, da ne dobimo kadaj boljnih novih preš. Ker se tedaj rabijo skor povsod stare mašine, je želeti, naj bi tam, kjer se na novo delajo in stavijo (so tudi drage, ena veljá nad 300 for.), ne bili na tako visoki podvali, in vretena se nižje spustila, da nebo treba tako visoko po stopnicah na prešo grozdja nositi, ampak od tal naj bi se lahko čez pesti na pod iz brente vsipavalo; tako bi se dosti blata odstranilo, ktereга inak brentarji na nogah na dno ali na pod nanosijo, in večkrat celó v moštu čaplajo in hodijo, ko grozdje nosijo.

Za polajšanje prešanja in uspešnega opravila, nam je kišta (mlin) z dvema valekoma znana. Ona se na pod postavi, in dva človeka vrtita valeka tako, da se drug proti drugemu obrača ali vrtí. V kišto se iz brente grozdje vsiplje, valeka se povrtita, in že je vse grozdje zmečkano na podu z moštom vred; mošt se v kad odceja skozi rešeto, peceljni in jagodine kože se pa proč porivajo. Tako pa je veliko več prostora na preši, kakor bi ga bilo, ako bi celo grozdje na prešo nosili. Potlej se ta drobiž na en kúp, ki se „koš“ imenuje, v obroče pomeče in izpreša, kar se 6 do 7krat čez noč ponoví. Tako se v eni noči 10 do 12 polnjakov napreša; a bolje kaže manje in čisteje, ko dosti in slabeje.

Kjer imajo take kište (mlina), ljudje lahko do večera trgajo, in dosti več oberejo, ker se jim ni bati velikega kupa na podu, na večer brž zamorejo prešati, in mošt nobene sile ne dela. Na tropine nekteri vode nanosijo in dajo je kisati, potlej pa sprešajo. Iz začetka je to pijača. „ludra“ ji pravijo, potlej pa je jesih. Da bi se to ponavljalo in še kakih 15 do 20 funtov sladkorja na vsako vedro pridevalo, bi se pijača sila pomnožila; pa tudi draga bi bila. Tako po priliki sta dva Francoza, Petiot in Chaptal delala in veliko halabuko in ropot po svetu zagnala. — Nam tega ni treba, ker, žalibog! še naravnega in dobrega vina dražje prodajati in ga dalje čez avstrijske meje dober kup spraviti ne moremo.

Doklada

o nekterih gospodarskih rečéh.

Dobro in koristno je mlademu vincarju, tudi o gospodarstvenih rečéh kaj vedeti. Zatoraj mu ponudim tu nekoliko poduka o njivah, travnikih, sadnem vrtu in gozdu.

Od njiv.

Vincarji navadno nimajo veliko njiv v svojo rabo, in zato ne kaže dosti od tega govoriti. To pa je treba povedati, da, kjer njive na homcih, brežinah leže, se navzdol ne orjejo, temuč poprek, da se dobra zemlja ne odplavi brez koristi na ceste in v grape.

Ako je peščena njiva pognojiti, se mora na gnojnišče ilovice nametati; kjer pa je ilovno polje, naj se peska primešuje gnoju; tako se svet popravi in zboljša.

Sejejo in sadijo naj se take reči, ktere več haska ali koristi donašajo, in so potrebnejše, postavim: bob, fižol, koruza.

Naši vincarji si radi dosti živine redijo, ker to je njih blago, premoženje. Dobro! naj tedaj tudi za veliko krme, klaje skrbijo s tem, da si pese, rune, obilno pripravijo, za se in živino. Kjer je več njiv, naj tam po dva ali tri ogone, kjer jih pa ni, pod goricami, po sadunovniku, nemške detelje (lucerne) posejejo, ktera 15 let in še dalje trpi, in se dá po štirikrat kositi v enem letu; spomladi, ko je še vse rjavo, že ta zeleni. Tako ne bo trebalo po gozdih in drugih ptujih krajih trave skrivoma nabirati ali krasti, kar je sila grdo in greh.

Od travnikov.

Po travnikih nekteri iz jarkov skopano zemljo na obé strani nakupičijo v podobi jezov; potlej se pa čudijo, od kod da mokrota na travnik prihaja, in da kislá mrva raste namesti sladke. Na tak način voda v travnik prihaja, al odtekati v jarke in grabne ne more, ker jo jéz zadržuje. Zato naj marljivi in skrbni vincar take jeze pri grabnih, homce in zvišave na travnikih v nižave in mokrotne kraje razvozi in razgrne, da se voda lahko v jarke odceja. Ako je pa kak studenček kriv, da je travnik močiren, naj se po travniku brazda

vreže ali skopá graben, njemu na dno naj se dene kamenja, kremená (kižleka) (tudi jelše so dobre tako položene, da ena poleg druge, tretja pa na njima v jarku leží), to naj se z vejami pokrije in z zemljo spet zadela in poravná: tako se voda odceja, vrh pa lepa trava raste.

Na tako nasipani in poravnani travnik se spomladi seneni drob, travna semena ali detelja, poseje. Inak se pa kislá mrva s potrošenim pepélom brž v deteljo in sladko krmo spreobrne.

Ako so travniki bolj suhotni, naj se jeseni z gnojem ali z gnojnico, kateri se dva dela vode prilije, pognojijo. Tudi s pepélom, sajami, apnom, mavcem, celó s krompirjevo natjo (zelenjádó) se travniki gnojé.

Voda naj se, kjer se dá, le spomladi na travnike spušča, in sicer, dokler ni trava že za dva palca dolga. Spomladi se mora s travnikov vse dračje pobrati, gnoj, v jeseni raztrošen, pograbití in na kupe spraviti, potlej pa na gnojnišče ali s prstjo zmešan v vinograd, ali na njivo ž njim; tudi krtine razkoplji in grabne iztrebi, in vés ta trebež na gnojnišče zvozi. — Nobenega grma po travnikih ne trpi.

Kedaj travnike kositi?

Kosí naj se takrat, kadar je trava že večidel ocvela; inak ni niti seno, niti slama, niti otava. Otava pa se kosí, kadar je toliko vzrastla, da ni upati večé.

Ako je pa travnik tako močen in dober, da se dá trikrat kositi, je prav, prvíkrat kositi zadnjega maja, ali ko začénja trava cvesti; drugíč zadnjega julija, ali kadar otava dosti velika zraste; in tretjič zadnjega septembra, ali kadar vreme dopustí, in velikost trave kaže. Se vé, da se takemu travniku mora v pomoč priteči, bodisi z gnojem bodisi z zredčeno gnojnico. Kar potem še zraste, naj se pokosí ali o suhem vremenu popase.

Od živine.

Lepa živina je posestniku ponos. Lepo živino bo le tisti imel, ki jo ljubi. Pa tudi živina bo njega ljubila. Pregovor pravi: kakoršen je človek do živine, takošen je do človeka.

Živine naj vsak posestnik, toraj tudi vinar, le toliko redí, kolikor je lahko preredi. Boljše je manj pa

dobro, kot veliko, pa slabo. — Ne rekaj: „Svinine ni treba zabeljavati!“ saj veš, tudi trpinčiti ne, ker je zoper peto zapoved božjo.

Živini se mora vsikdar zvesto in sicer v obrokih krme, klaje dajati; ne preveč na enkrat, da je pod se ne vleče, temuč večkrat, toda toliko, da se nasiti, poslednjič se napoji ali v hlevu, ali se na vodo žene, tako se ob enem tudi sprehodi.

Krmi se živina trikrat na dan: zjutraj od 5. do 7., opoldne od 11. do 1., zvečer od 5. do 7. ure.

Na nekterih krajih le dvakrat na dan živini pokladajo in jo krmijo, in sicer od 8. do 10. ure in popoldan od 3. do 5. ure. Pa to ni priporočila vredno. Tudi mi se radi trikrat na dan nasitimo, in vrh tega še kakega namečka želimo; tem bolj pa živina, ki nam pomaga vse opravljati, in daje, kar ima. To umé vsaka vincarica, ki komaj čaka molže, in to po trikrat na dan.

Pasti živino je potrata in zguba velika; le jeseni na dobri paši o lepem vremenu se smé pripustiti.

Vsak večer naj se živini dobro nastelje, izkida pa vsak teden najmanj enkrat; iz konjskih hlevov pa vsaki dan, da konjem kopita ne gnjijejo.

Hlevi naj so snažni in čedni, brez pajčevin in zračni; ni dobro, da so poleti vedno zaprti. Gnojnica, scavnica se mora iz hlevov po položenih žlebih v gnojničino jamo brez over odcejati, da zidovje škode ne trpi, in da živina na suhem stoji. Pri snagoljubnih ljudéh sta v vsakem dobro vravnanem hlevu v kakem kotičku: krtača in česelj (štrigel), s kterima se živina snaži in čisti, kar ji sila dobro tekne.

Živina se ne sme naglo prehladiti; vroči, pôtjeni živini se ne smé dajati niti jesti niti piti, dokler se ne ohladi. Ako zbolí, pokličí učenega in skušenega zdravnika; nikoli pa ne kliči neumnega mazača. Za rano mrzla voda pomaga. Ako se je prehladila, s slamo jo ribaj in odèni. Ako jo napne, vzemi nekoliko neugašenega apna in z vodo ji ga v lape vlij ali pa nekoliko salmijaka; to zadnje pomaga hitro, ko bi pihnil. Kdor pa želi več o tem vedeti, naj si kupi „živinozdravilstvo“, ktero sta spisala dr. J. Bleiweis in dr. Strupi v Ljubljani.

Tudi sol za lizanje živini jako koristi; sicer jej pa kaj dobro tekne s slano vodo poškropljena suha krma, ktero s slastjo jé; toda preveč solí se jej ne smé dajati.

Pretepaajo in trpinčijo živino le hudobnega srca ljudje.

Od sadonosnega drevja.

Vsak človek ljubi sad, tem bolj ako je žlahten; tudi vinar se mu ne odreče: zato naj sledeče vé.

Sadonosno drevje je ali divje ali žlahtno. Divje ni vredno, da žlahnemu prostor krade. Zategadel se morajo na priličnih solnčnih krajih in legah, kakor: pod vinogradih, brežinah, pri potih in cestah, pri hišah itd.; divjaki, ako žlahtnih drevesec ni dobiti, presaditi že jeseni, ako pa to ni mogoče, se jim jame skopljejo, da se spomladi v dobro pripravljeno zemljo redoma presadijo in cepijo.

Za cepljenje so le leseni popki, ki so sredi vršnih mladik nastavljeni in najlepši; mladike se pri cepljenji za 3 popke prikrajšajo, da lepše ženejo. Ti cepiči se z vrhov žlahtnih dreves urežejo, predno muzga žene in se ohranijo v prsti palec globoko zakopani.

Požlahtnujejo se divjaki različno; a tu se naj navadno cepljenje omeni: boljše je jedro od lupine.

Cepi se v razklad; deblo se gladko odreže, razkolje in žlahtni cep pri strani v podobi zagojzdice v nežlahtno deblo tako vtakne, da se lub z lubom sprime, oboje se poveže in vsa rana s cepilnim voskom zamaže. Cepilni vosek se pa tako-le dela: vzemi rumenega voska, čiste smole in trpentina v enaki primeri, to troje na žrjavici vkup stopi, potem pa v mrzlo vodo v skledo zlij in z rokami stlači.

Spodnji cepičev popek ne sme biti zunaj debla, da se rana lepše zaraste.

Obrezujejo in trebijo se drevesa zgodaj spomladi, ko mraz neha in drevje še ni v muzgi. Cepi se spomladi.

Jablenčki se k večemu dva čevlja globoko sadijo v bolj dobro ko preslabo zemljo; okopavanje jim jako hasni in rodovitnost pomnoži, bolj kot gnoj.

Ta sad je sila koristen: za jabelčnik, jesih, za surovo jéd in za prodajo; suh je kaj dober in zdrav, ako se skuha.

Jabelčnih plemen je blizo tisoč. Tako tudi štejejo hruškinih plemen čez 900.

Hruške ljubijo bolj rahlo zemljo, sprstenino in topel kraj. Sadijo se malo globokejše od jablank, in okopavanje jim zló hasni.

Tudi hruške so velik blagoslov božji; zakaj in kako so dobre, vsak vé.

Češnje v vsaki zemlji rastejo. Sadijo se plitvo, le malo globokejše od sliv.

Slive ali češplje in vsa taka plemena se morajo plitvo saditi, da le zemlja korenine zakrije. Slive dolgo ne trpijo, zato je treba, da si jih vincar vsako leto kaj zasadi; gosto posajene dobro storijo; ljubijo zavetje. Pri hišah, kjer imajo dobro zemljo, katero posebno ljubijo in ktera jim dobro tekne, rade rastejo in rodijo.

Koliko je ta sad vreden in koristen zdravim in bolnim ljudem, se je menda že marsikteri prepričal.

Orehi ljubijo vsako zemljo, vendar se po brežinah najboljše obnašajo, velika drevesa so in radi rodé.

Surôvi orehov sad se jeseni z lupino vred sadi, in sicer le kaka dva palca globoko, spomladi že kali in raste, ako ga miši niso pojedle. Orehi radi pozebejo. Tudi ta sad in les je kaj hasnovit.

Kostanj ne pozebe tako hitro in za ljubo ima vsako zemljo, tudi na odsončni strani dobro stori. Od mladega se mora trebiti in snažiti; in tako bo lepše rastel, lepši les dal (ki je tudi za kole dober po vinnogradu), pa tudi imel veliko več sadú, ki prav za trgatév o sv. Mihelu dozori. Sad dolgo ne trpi, brž se zgrbanči ali očrvivi. V ježicah v suhi pesek zakopan se najdalje ohrani.

Sadi se jeseni surôvi konstanj in spomladi žene in raste.

Da se sadonosno drevce strupenega zajčjega zoba obvarje, napravljajo nekteri iz kravjeka, peska, ilovice in apna, kar v vodi zmešajo, zmes, s katero debla omažejo; nekteri pa je jeseni s slamo obvijó. Drugi svetujejo, debla namazati s salom. Vendar v slamo je zavijati najbolj kaže; ali pa iz slame napravljene trake tako na vejice obešati, da se gibljejo in bingljaje zajca odpodijo.

Črešnjev, slivov, kostanjev, hruškov, orehov les je koristen za mizarska, tesarska, kolarska in druga dela; zato naj se brez pomislika ne žge.

Od sadja.

Noben sad ni ves ob enem času zrel, tudi na istem drevesu ne. Toraj se mora nedozorelo sadje pobirati in na gnojnišče nositi, dokler nima rjavih pišek; potem pa se nosi v kad ali na pod, kjer se stolče in izpreša za pijačo: tako se dela jabelčnik ali hruškovec. Sicer se pa sadje ali surovo je ali posuši; in ali surôvo ali suho prodaja.

Bolj zgodnji sad se navadno ne dá dolgo časa surôv ohraniti.

Sad jesenskih, tedaj poznejših jabelčinih ali hruškovih plemen se najboljše čez zimo hrani v kletih na suhem zračnem kraju na policah in večkrat do binkošť trpi; toda tedaj ni več tako prijetnega okusa.

Od gozdov.

Veči vinorejci imajo tudi gozde, in ker jih sami redkokrat vidijo in spregledujejo; je vincarjeva dolžnost jih čuvati in oskrbovati prostovoljno ali z dovoljenjem gospodarjevim.

Kjer je gozd, ima vincar listja za nasteljo dovelj, in gotovo si v njem sme tudi suhljad za kurjavo nabirati.

Kjer je temu tako, si bo prizadeval, gozdne tave odganjati, kateri travo z mladim drevjem vred trgajo in kosijo, v mladih hostah celó živino pasejo — in tako mlademu drevju sila veliko škodo delajo, ker je živina objé; zgodí se pa tudi, da samí rašč les sekajo.

Listje, ki lesu gnojí, se ne smé vsako leto na enem kraju grabiti, temuč vsako tretje leto.

Le krevlasti, dostali les naj se iztrebi, nikdar pa rašči.

Skrbeti je, da se po primernih krajih akacija zaseje ali zasadí, ktera bo vsako leto dovolj in jako trpečega kolja za vinograde dajala. Na prostornih legah naj se želod in kostanj, dva palca globoko v zemljo že jeseni zasejeta ali zasadita, da se dobí več listja in boljšega lesa za sode in druge reči. Orehe pa na strminah in brežinah sadi. Kjer jako redko drevesa stojé, naj se jesen, jelke, hoje in smreče, dve- ali tri-letno, jeseni ali spomladi varno zasadí, da se koreninice ne poškodujejo. Travje in roževje naj se od časa do časa pomuli, goščava pa, ko že odraste, naj se potlej iztrebi s koreninami, da gozd bolj raste. Za vsako rabo najbolj kaže meseca decembra les sekati, in sicer od kraja, da se lože spet zaredí.

Kdor od gospodarstvenih reči želí popolnejšega produkta, naj si omisli „Umno kmetovanje.“

Rechnung -

Abkops der Krainischen Grenzsch. mit
 des mit Abkops des Krainischen Grenzsch.
 am 1. August des Jahres 1865.

Linz

Bank von J. R. M. M. M.
 Bank von J. R. M. M. M.

1. August des Jahres 1865

